

Ufarlige ungdoms- film

Stefan Henszelman

Herover: Allan Olsen i »Mig og Charly«, nederst Kim Jensen og Allan Olsen i scene fra filmen

Jeg var 14 år da »La' os være« havde premiere og således et par år ældre end den aldersgruppe, som filmen skildrede. Jeg var spændt på at se, hvordan andre unges tilværelse formede sig, hvilke problemer de måtte ha', deres forhold til voksne, til hinanden. Kort sagt: Jeg brændte efter at få min virkelighed bekræftet! Jeg syntes, at »den var da meget

»La' os være«

go« – nogenlunde realistisk og underholdende. Nok var problematikken med børnepension (?), flugt og vold noget forskruet og fjern fra min egen hverdag, men det var i sig selv befriende, at se sin egen aldersgruppe på film. Senere kom andre film til »Måske ku' vi«, »Du er ikke alene«, »Mig og Charly«, »Vil du se min smukke navle?« og senest »Ska' vi danse først?« og »Sådan er jeg osse«. Man kunne begynde at tale om ungdomsfilm – film der ville »skildre de unge som de er« (min fremhævning), for at citere programmet fra »Du er ikke alene«.

Men hvordan er så de unge, ifølge disse film? Og hvordan svarer signalementet til virkeligheden? – den virkelighed som instruktørerne udtaler at de gerne vil skildre solidarisk på de unges betingelser.

Når man skal forsøge at vurdere filmene kan det ikke være nok blot at konstatere at »de unge ka' jo li' dem«! For unge kan jo også godt li' »Saturday Night Fever« og »Star Wars«! Nej, det vigtige må være hvorledes filmene placerer sig bevidsthedsmæssigt i ungdommen.

Er de bare ligegyldigt gode – eller griber de og fordrer til selvstændig tænkning? Rokker de ved fordommene, som også unge har? Og gi'r de unge mere mod til at bryde igennem til en mere fri virkelighed, hvor de kan begynde at udleve den spontaneitet som kvæles i gruppepres og usikkerhed.

DE ØDE ØER

Jeg synes ikke at filmene er nået særlig langt med hensyn til en realistisk og nuanceret beskrivelse af ungdommen. Jeg tænker her først og fremmest på de forskellige påklisterede historier, som instruktørerne føler det nødvendigt at udstyre filmene med for at lokke unge i biografen. De øde øer fjernt fra den helt kontante hverdag, gidseltagning, voldtægtsanklager og skoleoprør. Alt sammen elementer, der gør filmene utroværdige og nemme at distancere sig fra: »Jamen, så'dn er det jo ikke«! Det er iøvrigt interessant

at bemærke at »undskyldningen«, det action-prægede element er blevet svagere igennem filmene. Der er stadig lidt tilbage i »Mig og Charly« med drukneulykken og voldtægtsanklagen, mens det faktisk er helt forsvundet i »...navlen...«. Her indrømmer man blankt at det er de unges indre oplevelser og følelser man vil fokusere på. En positiv udvikling, som da også stiller større krav til instruktørernes fortælleteknik, personinstruktion, og evne til at finde på realistiske, præcise og vedkommende situationer fra hverdagen, hvis ikke det hele skal ende med at bli' ret så kedsommeligt. Hvilket jo sker alt for tit – ja »Mig og Charly« er vist den eneste film, der rigtigt formår at gøre personernes liv vedkommende.

UNGDOMMEN SOM IDEAL?

Bortset fra »La' os være«, der nærmest virkede som et tankeeksperiment på filmmediets og de voksnes betingelser, så præges f.eks. Lasse Nielsens film af en lidt naiv og foruroligende ukritisk holdning over for de unges opfattelse af sig selv og de idealer/værdisystemer de nu engang er vokset op med og ubevidst har overtaget. Moden, de ydre symboler, tøj og attituderne ændrer sig ganske vist lynhurtigt, men generelt set har moralkoderne ikke ændret sig væsentligt i de sidste 10 år. Dette er naturligvis en påstand, men en påstand, som trods alt bygger på

»Måske ku' vi«

egne erfaringer som teenager i 70'erne. Men det lader til at instruktørerne glemmer at børn også idag er produkter af nogle forældre samtidigt med deres tid. Og at visse moralforestillinger meget nemt reproduceres videre til næste generation – se blot på en film som »Drengene«, der jo netop handler om skyldens opståen og ødelæggende indflydelse på en tilværelse, hvor alle handlinger bli'r målt med seksualangstens alen. Men i en film som »Måske ku' vi« er det hele meget, meget nemt. Hvis bare de unge lades i fred, fri fra de voksnes skadelige påvirkning, så blomstrer varme og venskab, frihed og kærlighed næsten af sig selv. En banal, upræcis og overfladisk analyse af virkeligheden – det kan vel ikke være meningen at vi alle sammen bare skal tage ud i sommerhusene, og så tro at alle individuelle og samfundsskabte frustrationer løses af sig selv.

Et andet og næsten grotesk eksempel er fra »Du er ikke alene«. Filmen skildrer et fremmed og isoleret miljø, en »efterskole for

drengene« (øde ø nok engang), hvor det kun er de reaktionære voksne og rockerne som er nogle dumme svin! Der er f.eks. overhovedet ingen reaktioner fra de andre unge på Kim og Bo's trods alt usædvanlige forhold, set i relation til den gængse opfattelse af homoseksualitet på dette alderstrin. Ja, det antydes endog at flere andre elever har lignende forhold, hvad der i og for sig også er ret så sandsynligt på sådan en drengeskole, men det er lige ved at blive for meget – og det væsentlige må hele tiden være hvordan hovedparten af unge som ikke kender miljøet vil reagere. Filmen er ret utroværdig i sin idealiserende skildring (»bare det var sådan!«), især når samværet kammeraterne imellem skildres så konfliktløst og harmonisk som det er tilfældet. Her bli'r alle lynhurtigt intime venner med hinanden, her er ingen intriger eller krav om at være go' til fodbold... Kort sagt; ingen sandsynlig skildring af relationernes udvikling.

Det er sikkert en intention at skildre homoseksualitet som noget fuldstændigt problemøst, men det er det bare ikke, når man er 14-15 år og usikker på sig selv. Det kan da afgjort være stimulerende at iagttage utopier, idealtilstande, blot de beskrives som værende mulige og med udgangspunkt i en hverdag unge kan forholde sig til – og ikke bare stikkes ud som noget der er. Hele udviklings- og bevidstgørelsesprocessen springer »Du er ikke alene« let og elegant over, og filmen svæver derfor ude i den tomme luft over for det potentielle publikum, der har brug for og krav på konkrete handlingsmuligheder. Tilbage står så en klichéfyldt skildring af et kærlighedsforhold mellem to drenge, som de fleste unge kun kan reagere forfjamsket og fordomsfyldt imod. Som når Kim og Bo i filmens udgangscene kommer løbende i slowmotion fra hver sit verdenshjørne, for at ende i en omfavnelse af Love Story'ske dimensioner, alt imens Sebastian slider ihærdigt i det på lydsporet med det dumme vræl: »Du er ikke aleneee...«.

Det kræver meget større nænsomhed og finfølelse for tilskuernes reaktioner, at bryde tabuer så der virkelig lukkes op for noget inde i tilskueren – det nytter ikke at diske op med velmente klicheer, der faktisk afslører at instruktørerne ikke har fattet en pind af hvad det drejer sig om. Det er spild af god film og penge, at lave film med nøgne appeller til inderkredsen, de allerede indviede. Det må

»Du er ikke alene«

være det potentielle marginalpublikum man skal nå.

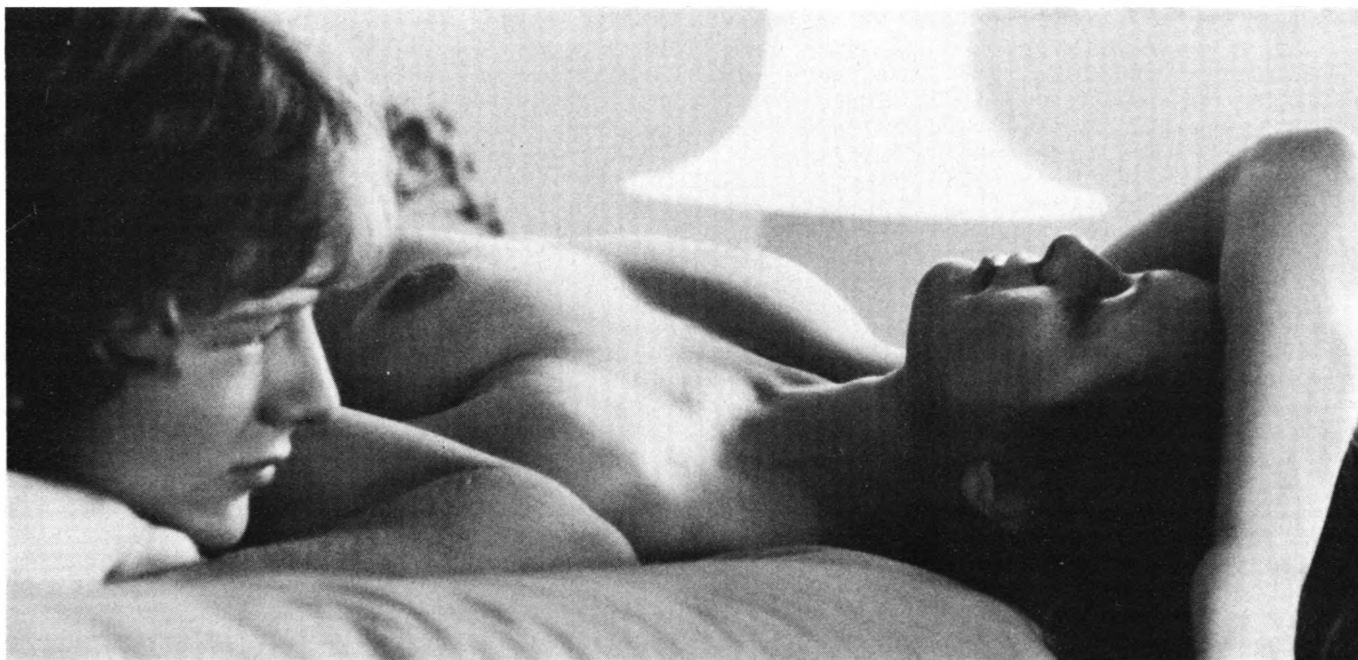
DEN REKONSTRUEREDE VIRKELIGHED

I filmen »Mig og Charly« er forholdet ung/voksen, ung/ung skildret langt mere nuanceret og komplekst – li'ssom det jo nu er i virkeligheden: Pigen som Steffen kommer sammen med, fordi det gør man jo – det varme forhold til moren, og det lidt angstprægede hvor-langt-skal-jeg-nu-gå forhold til Charly. Filmen går ikke i dybden og det er lidt ærgerligt, fordi den ellers har et så godt tag i tilskueren. Den er fyldt med præcise iagttagelser, de bruges bare ikke rigtigt til andet end at skabe en tautologi, hvori unge kan projicere sig selv og drømmene ind i. For filmen slutter der, hvor det for alvor bli'r spændende – der hvor unge hungrer efter handlingsmuligheder. Steffen har opgivet det anstrengende forhold til Majbrit, og han vil ikke tilpasse sig slængt

til. Og derfor lægger tilskueren ganske af sig selv sine egne visioner og måske ubevidste fordomme ind. Man kan meget nemt komme til at konkludere (og jeg har faktisk hørt det) at Steffen jo bare mangler at møde »den rigtige pige« (Majbrit var jo osse en kapitalistsnob), eller at få et »ordenligt arbejde« osv. osv. Ikke særlig nye eller frigørende idealer, men tanker som ikke desto mindre er fremherskende idag, specielt i disse krisetider. Således kan filmen let komme til at få en utilsigtet virkning p.g.a. sin ganske vist nuancerede, men udelukkende rekonstruerende fortælle teknik.

Når jeg gør så meget ud af dette, er det for at gøre opmærksom på at den registrerende og rekonstruerende metode som her ungdomsfilmene benytter sig af, i det hele taget er problematisk. Specielt fordi den ikke udvider unges bevidsthed, men nøjes med at

Øverst og herunder: to scener fra »Mig og Charly«, nederst en scene fra »Drenge«

omkring havnegrill'en. Klarer han nu isolationen og søger nye og mere spændende veje? Eller vil han svigte alt det som sommeren med Charly stod for, ved at tilpasse sig de normale omgangsritualer? Alle disse problemer kommer filmen ikke eksplicit ind på, hvad den da heller ikke prætenderer. Men netop derfor er jeg bange for at helhedsindtrykket meget nemt kommer til at virke svagt uforpligtende, for: Hvorfor var Steffen egentlig lidt ensom ved filmens begyndelse? – det tilfældige møde med Charly kan jo ikke i længden være en tilfredsstillende løsning på hans behov for en større og dybere fællesskabsfølelse. (min fortolkning).

Jeg synes at det er meget fint at filmens unge skildres som ubevidste og uformulerende, men selve filmens udsagn er så upræcist (Arnfred vil tydeligvis ikke moralisere 100%), at den faktisk kan bruges til hva' som helst. Hva' den sikkert også bli'r, for et så tåget udtryk som *drømmen*, som C. V. Jørgensen synger om i filmens slutscene på den våde motorvej, er der ingen der kan ta' stilling

beskrive den overflade som vi alle sammen godt kan se. Den formår ikke rigtig at formidle en toleranceskabende kritik over for den ungdommelige chikke smartness, men bli'r i de bedste tilfælde (»Mig og Charly«) til en fascination af nogle individuelle figurer, og det kan forhindre at filmene kommer til at fungere ud over sig selv som film, dvs. pege ud i virkeligheden.

Jeg ved fra min daglige omgang med unge i folkeskolen, at filmene bli'r opfattet utrolig konkret, netop p.g.a. det store identifikations- og projektningsbehov, og at alle de konflikter og problemer som voksne (anmelderne) ser i filmene, faktisk går hen over hovedet på mange unge. Det er f.eks. svært at se hvorledes »Ska' vi danse først?«'s skildring af pigens nøgenfotografering til Ekstra Bladet kan stimulere til refleksion over objektkønsrollen, i hvilken Susanne kanalisere sin trods over sine omgivers småborgerlighed. Her har filmen fat på en utrolig vigtig psykologisk mekanisme, men lige-ud-af-landevej skildringen kommer nok desværre til at virke mere hand-

Scene fra »Dreng«

lingsstyrende, end egentlig problematiserende.

KÆRLIGHEDSIDELOGIEN

»Vil du se min smukke navle?«, er den film, der gir sig mest tid til at beskrive unges følelsesliv, samtidig med at den repræsenterer de øvrige films syn på dette. Dens beskrivelse af ren kærlighed virker ikke særlig gribende, dels på grund af en distraherende dårlig teknik, men mest fordi den også i virkeligheden er underlig konfliktløs – Claus og Lenes forhold virker næsten mistænkeligt oplagt. Men den typiske holdning i forbindelse med de øvrige film er, at der aldrig sættes spørgsmålstegn ved den kærlighedsideologi, som ligger til grund for personernes samvær og handlinger. Ganske vist hentydes der til Claus's uanede potentialer i slutningen med pigen i togvognen, men det er en meget abstrakt og spinkel symbolik i forhold til filmens hovedmålgruppe og ellers konkrete natur. Og jeg vil vove den påstand at filmen er den virkelighed, som unge konfronteres og påvirkes af mens den står på. Kærlighed er nu engang kærlighed, synes ungdomsfilmene nu at sige. De beskriver for det meste parforhold, tosømheder hvor f.eks. jalousi benyttes til at illustrere de elskendes hengivenhed over for hinanden.

Til en vis grad kan »Mig og Charly« undrage sig denne kritik, fordi den er mere åben i skildringen af Steffens seksualitet med »forholdet« til moren og det mere latente til Charly. Men i de andre film er holdningen tydelig: det er de elskende par det drejer sig om, mens resten af omgangskredsen bare er kulørte statister. F.eks. nærmer »...navlen...«s skildring af klassens klovn sig det udleverende, i stedet for at skabe større forståelse for, hvorfor mon vedkommende kun kan klare sig i fællesskabet ved at gøre grin med sig selv. Er det ikke mere relevant at skabe større forståelse for taberne, end at bekræfte vindernes position?

DEN »KEDELIGE« VIRKELIGHED

En meget væsentlig ting er hvilke tidsrum og situationer, som filmene beskriver – og hvilke der udelades.

Efterhånden er arbejdspladsskildringerne kommet ind i filmene, men det er påfaldende sjældent at man ser personer alene gennem

et længere tidsrum. Vi ser f.eks. aldrig en hovedperson alene en hel dag, hvor vedkommende bare nyder det at være til og kunne sans omverdenen. Eller omvendt. Et så alment begreb som ensomhed beskrives i realiteten ikke (for slet ikke at tale om ensomhedsfølelsen blandt mange), i hvert fald ikke så man føler det.

Og det synes jeg er uredeligt – vi har trods alt 10.000 selvmordsforsøg om året, mange begået af unge. Der er langt til de helt konkrete problemer som P4 er proppet med uge efter uge; hvor møder jeg nogle spændende mennesker, parforhold, grædende unge der må ringe fra en telefonbox af frygt for forældrene, almindelig overflødhedsfølelse. Et helt anderledes skræmmende billede af ungdommen i dag og sammenlignet hermed er det næsten pjattede småproblemer, som ungdomsfilmenes unge er udstyret med. Og de »konflikter« som findes løses altid på en underlig uredelig maner, enten ved filmiske »tilfældigheder« eller personer, der pludselig forandrer psykologi... vupti!!!

Desuden er det som om at tilværelsen i ungdomsfilmene på den ene eller anden måde skal bestå af en række folkekomedieindslag. Vi skal hele tiden grine så fandens meget af små pudsige jokes, eller anekdoter. Jeg har absolut ikke noget imod at film er skægge og underholdende – men det hele kan bli' for udvandet, og styre opmærksomheden i gal retning.

Der hvor jeg vil hen er, at de fleste unge jo i følge biografstatistikkerne faktisk kun ser de opklippede kommercielle underholdningsfilm, og at disse film jo på en måde er deres største fælles referenceramme overhovedet (det er de færreste unge som læser psykologisk fiktion). Disse film viser et ensidigt opgejlet billede af virkeligheden – et billede som unges egen halvtriste hverdag slet ikke kan hamle op med, men som unge bl.a. på grund af uerfarenhed og usikkerhed, selv skynder sig at gejle overdrevent meget op med en masse smarte og ironiske måder at være på, – for så'd'n skal det jo være(!) Attituder, som netop forhindrer en tryk, afslappet og sanselig holdning til tilværelsen. Filminstruktøren Roy Andersson har sgu' ret, når han taler om at den opklippede æstetik øger menneskets isolation og mindreværdsfølelse: »... vores tid er sådan, at: Nej, det dur ikke. Det må piffes lidt

op. Lidt smart musik. Det må klippes op. Lidt på øjnene, lidt på skoene og lidt på tasken som dingler. Og det er farlig æstetik, med moralske og politiske konsekvenser. Det øger bare menneskets isoleretthed og mindre-værdsfølelse. Hun er ikke nok som hun er. Hun skal hele tiden gøres mere spændende. Derfor mener jeg, at der selv bag filmsproget ligger moral, vigtige ting at tage stilling til. Det kan man ikke se bort fra«. (Interview med Roy Andersson i »Tusind Øjne« nr. 23). Og det er i denne forbindelse et uomtvisteligt faktum, at ungdomsfilmene er blevet solgt som vilde og varme film, med gang-i-den stills til biografernes udhængningsskabe, og original soundtracks af Sebastian og Kasper Winding. Stemningsindlevelsen i filmene må ikke bli' til blot og bar fascination, der kompenserer og individualiserer problemerne. Moralen må stå lidt klarere igennem alle produktionsled, hvis der overhovedet skal være en chance for at det batter noget, derude i virkeligheden. Og det var derfor at der på forhånd godt kunne være al grund til bekymring over at en gulddreng, som Henrik Sandberg uden videre fik halvanden million af Filminstituttet til det forfærdelige popshow »Charly & Steffen«.

Misforstå mig endelig ikke. Det er godt at der overhovedet laves ungdomsfilm – jeg tror bare ikke at de dybest set rokker ved noget-somhelst, sådan som de nu laves.

UFARLIGE UNGDOMSFILM

Ovenstående indvendinger mod den unødvendigt opgejlede æstetik, imødegås fint af de to seneste ungdomsfilm »Ska' vi danse først?«, og »Sådan er jeg osse«. Men her er stilen nærmest lidt ligegyldigt slentrende, fordi konflikterne fortaber sig i for megen udpensling af iøvrigt informationsfattige scener, således at de ikke virker særlig vigtige og derfor troværdige. For hvis scenerne skal stå udover den blotte informationsværdi, må de være ladet med en utrolig sensibilitet, netop i stil med »Dreng« eller »Giliap« – ellers taber tilskueren langsomt interessen p.g.a. den manglende fremdrift. Og netop intensitetskravet er noget der sjældent honoreres i danske frontaltbelyste scenerier.

Generelt kan man sige at de danske ungdomsfilm er komplet ufarlige i deres kritik af samværsformer, og forhold i samfundet. Der er ikke rigtig brod i kritikken, ingen skarpe modsætninger, der kunne få problemstillinger til at markere sig tydeligere i den offentlige debat. Der er langt til Ken Loach's sociale anklager eller svenskeren Carin Mannheimer's fremragende skildring af sociale modsætninger i TV-serien »Lära för livet«, der med udgangspunkt i en 9'ende folkeskoleklasse gav et rystende billede af socialdemokraternes »ligheds«-skole. Og for at udvide perspektivet en smule vil jeg citere en lille stump fra Bent Fausing's »Fascinationsformer«:

»Massemedierne formidler mekanisk den umiddelbare virkelighed og reproducerer den dagligdags overfladerealtitet, dvs. skaber i bogstaveligste forstand en billedlig tautologi, der fastholder individerne i deres »imaginære« forhold til deres virkelige eksistensbetingelser« (Althusser«).

Således også de danske ungdomsfilm.